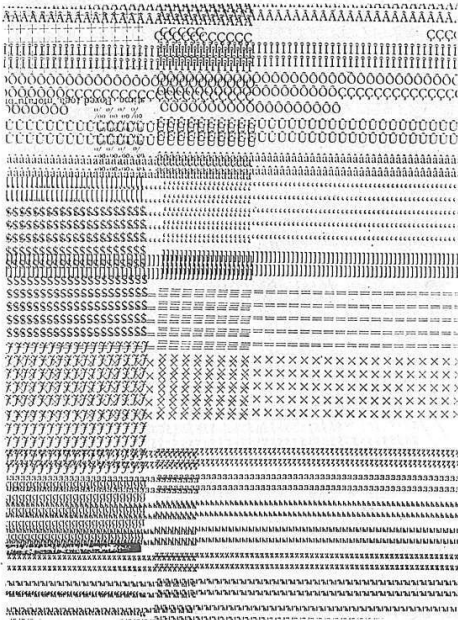

damnjan antonijević

KA STVARNOSTI

doezija miroslava maksimovića

Svet će spoznati onaj ko ga menja.
Branko Miljković

zoltan mađar

Ne dočekavši da realitet krene ka poeziji, ovo: poezija, ponovo, po ko zna koji put okreće svoje umnoženo, pikasovsko lice ka njemu. Ne radi se više o tome da se beži iz stvarnosti, već u stvarnost. Da li je pesnik u svetu ili svet u pesniku — postaje logična dilema ove lirske ambivalence. Je li to potreba za angažmanom koju poezija ponekad tako zagrejava i strasno ispoljava? Ili bekstvo iz čarobne kule hermetizma, ličnih kriptograma i beskrajno umnoženih značenja? Ili, tipični antiromantičarski gest pobune, kome se, naravno, mogu naći motivi (psihološki, ako je to uopšte relevantno?). U stvari, šta značenski, i prelomljeno kroz tvorački subjekat, konstituiše poeziju: irealitet (nadrealnost) ili realitet? U kojoj je meri, zapravo, moguć otvoreni angažman poezije? Do koje granice poezija može ići, a da njena autonomnost ne izvrši samouništenje?

Bežeći iz stvarnosti u snove, pesnici su kidali pupčanu vrpču poezije, ne samo u inspirativnom smislu. Evazija se dešavala prema polovima koji su se sve više udaljavali: pesnik od stvarnosti i obratno.

Miroslav Maksimović želi da ukine taj vakuum u kome se našla poezija. Još uvek

nesiguran u svoj lični poduhvat spajanja poetski subjekat ovih pesama sebe i stvarnost odvaja transparentnim površinama koje ne sprečavaju vizuelnu komunikaciju, ali distanciraju od direktnog zapaha. U pitanju je više potreba za učešćem nego samo učešće. Zato su lekseme prozor, okno, staklo i sadržaj koji se izliva i s jedne i s druge strane plohe karakteristične oznake. Naravno, sadržaji su različiti. S ove strane, u subjektu, sadržaji su nostalgicne, sentimentalne prirode, s druge strane stvarnost je brutalnija, glasnija i opravdanija. Na toj distinkciji san-stvarnost Maksimović gradi većinu svojih lirskih projekata. Srećom, ova distinkcija povlači i druge, ostvaruje se u više značenja. Na primer, odnos ličnost-masa, tj. individualno-kolektivno takođe se postavlja i razrešava u ovom kontekstu. Urbana poezija koja je po inspiraciji, po prevashodstvu, po smislu poezija samoće i otuđenja, evo peva potrebu za zajedništvom, za kolektivitetom, za stvarnošću.

*Umesto snova, neka logični
dim stvarnosti lebdi*

— peva pesnik. I to otiskivanje u stvarnost jeste kao plovidba u san. San se meri dimenzijama stvarnosti, a stvarnost leluja kao u snu, san je u stvarnosti, stvarnost je u snu, ali bez (ko)mešanja. To su dve posebne lirske supstance i one ostaju odvojene. Jedno je jasno: ako se počne s jednom, završiće se u drugoj. I uvek se otvaraju, pri tome, neiskorišćene mogućnosti, ali bez neke naročite dinamike. Ovo je i inače poezija koja izrice stanje, ne zbivanja, koja zastaje pred vratima događaja, kao Kafkin čovek: kako ući u zamak?

Stvarnost je za pesnika celovitost, tačka oslonca i određenja. U svetu malih stvari (to je, bez izuzetka, urbani prostor oštih obrisa, skućeni: trg, prozor, izlog, kafana, hotel, ulica, biro, arterija reke kroz grad, sam grad, ali nikad kao celina već preko svojih delova ili atributa) koje okružuju poetski subjekt ovih pesama, on ima potrebe da je u ljudskoj funkciji, da taj svet preokrene, dinamizira. Stvarnost se mora integrisati, mora se osmisлити — i to je prvo emitovano značenje ovih stihova.

Stvarnost obavezuje poeziju. Sumnje i nesigurnosti iskravaju tek kad se iz bezobličja snova nahrupi među čvrste, nalegle oblike jave, kada se i to stavi u iskušenje.

*Može li trg samoću da shvati,
da li me život podržava?*

— pita se pesnik želeći identifikaciju sa tim životom — bratom (kao Pasternak), sa udivljenjem gledajući u njega. Stvarnost je moguća jabuka saznanja: kad bismo zagrizli, makar po cenu raja snova.

To bratstvo po životu inicira stvaralačku akciju. Suočiti se sa životom znači menjati ga: menjati laku monetu snova za čvrstu valutu života. Međutim, to sve nije tako jednostavno, ima tu i nedoumica, ima i neuspeha:

*Mada su rešili da mu masku zgule,
menjači sveta trunu u sobama.*

Tragajući za stvarnošću, Miroslav Maksimović nije na putu za univerzum. Stvarnost za njega nije Sve; nije ni Mnogstvo. To je, pre svega, kaleidoskop senzacija, vizuelnih, auditivnih, taktilnih. Upiti se u to šarenilo slika i podražaja, obuhvatiti sve čulima, učestvovati, eto smisla traganja za stvarnošću. Međutim, želeli bismo da se shvati kao što to čini i Maksimović, da se ovde pledira da je kretanje ka Stvarnosti jedina mogućnost poezije. Prava poezija je ekstrakt Stvarnosti, ona je sama Stvarnost po sebi. Prema tome: poezija bez stvarnosti je nemoguća. Ali to nije — ovde se izričito treba distancirati — realistička poezija. Ne, to je poezija gde je pesma jedno u svemu, sve u jednome, to je pesma kakvu je pevao i sanjao npr. Malarme ili Valeri. U Maksimovićevom slučaju dovoljno je da se konstataje to uočavanje prisustva Stvarnosti, nemoguć poezije bez njenog učešća, senzacija koje okreću željeno lice ka njoj.

U Maksimovićevoj poeziji pesma je stalno na osetljivoj graničnoj liniji sudara unutarnjih duhovnih masa i spoljašnjih naleta stvarnosti. Odjekuju u njoj s podjednako tananošću registrovanja, mukle dubine stvaraoča (u Platonovom značenju ove reči) i teški udari zahuktalih prostora. I sve se to odražava u tananom tkivu pesme kao u oknu, kao u izlogu. Otuda u Maksimovićevoj pesmi okno ili izlog stoje kao početna i završna tačka jedne prenapregnute imaginativne kružne lančane reakcije od unutra ka spolja i obrnuto. To bombardovanje iznutra i spolja, prirodno, u funkciji je spajanja, ne razlaganja. Pesma bi, po autorovoj implicitnoj poetici, trebalo da ima kohezionu silu. To je sud u koji se podjednako uspešno »prelivaju sadržaji (nečeg stvarnog« i »lije unutrašnja voda«. Pesma je, dakle, transmisija između nutrina Bića i nutrina Stvarnosti, odnosno Prostora. Ona ne prevodi Biće u Prostor, nego Prostor uvodi u Biće, određujući time i smisao Bića u Prostoru.

Pesnik prema životu, sudbina pesnika i poetskog stvaralaštva, poetika kreacije, da tako kažemo, u krokijama predela i spiskova predela i stvari (mitski obrazac iskustva Kore i Persefone) — subbinsko je obeležje ovih personificiranih predmeta i pejzaža: lonca, korena, lista, čaše, mora, sale, voza, tepiha, autobusa) — značenski određuje prvi ciklus *Svet, od moga trajniji* prve zbirke Maksimovićeve *Spavač pod upijačem*. Naslovi pesama iz spoljnog, strogo determinisanog predmetnog sveta navode na pomisao da će se pesnički postupak zadržati na deskripciji. Ali, svet, »od moga trajniji«, jeste svet pesme sa dubljom brazdom u pesniku od sveta stvarnosti. Zato, u ovim pesmama deskripcije nema, odnosno nema eksteriorne deskripcije. Slika se suštinski pomera u unutrašnjost pojavnosti, oživljava se, humanizira, osmišljava značenjima, dinamizira i, na kraju, apstrahuje. Deskripcija je time ipak ostvarena, ali sa unutrašnje strane, čime se dobija u dubinskoj dimenziji i od jednog predmeta koji nije samo provokacija za značenje nego i asocijativni pozivni znak sa dovoljno potencijalne energije — projektuje se lirska tvorevina višeglasno organizovana, pregnantna porukama. Pesma time, kao biće, prevazilazi predmetnost, uništava je upravo u procesu simbolizacije, duhovnog obogaćivanja. Taj proces Maksimovića posebno interesuje i on želi da pesmom istraži sve njegove konsekvence i da ga vrednuje. U pesmi *Voz*, na primer, predmet se događa u čoveku, čovek se reflektuje u predmetu, i sve to određuje izvesne koordinate alijeni-rane sudbine, privida putovanja: putovanje ne odlaze subbinsko određenje. Putovanje nije bekstvo, najmanje od sebe:

*Nešto što odjedanput iz mene
hukće u noć. Nemam.
Ono što još nemam.
Udaljeni zvižduk promene.*

*Putuješ. Menjaš vozove, menjaš reči.
A onda ti kaže žar zgaslih sati
da je isto lice koje te u staklu prati.*

Cirkus *Detinjstvo* (sedam trokatrenskih i jedna četvorokatrenska pesma, bez naslova, u neprekinutom kontinuitetu slika evokacija) jeste prvo suočavanje sa stvarnošću, otvaranje prema njoj, njeno razlaganje u sopstvenoj percepciji, prebrojavanje prvih rana koje je ona zadala na mlečnom, nežnom i lomnom telu detinjstva. To je, u isti mah, i implicitna pohvala intrauterinskom snu. Symbolima mora i ulja, koji i sami uzajamno koreliraju, pesnik otvara nepreglednost i gustinu stvarnosti pred kojom stoji široko otvorena radoznalost. Na čistom licu detinjstva, čije su slike ovde date kao slike mogućnosti, ispisuju se tamne i svetle senke svetova u koje tek treba prodreti:

*Cic po mic i — tu smo.
Još da otvorimo vrata
odaje u kojoj se svet podaje
igri, sporazumu nerazumnih*

